מסורת הש"ס

א) [לעיל לח. ע"ש], ב) [כתובות פח: לו: ניטין כב: כ"ב כח: כט. קיש. קב: חולין קו:], ג) [גר' ירושלמי וריש"ף בה"ל הרא"ש והטרי"ן], ד) ביצה נ., ה) תוספתא רפ"ד, ו) ביצה ה:, ז) [דף לח:], ח) דף לו:, ט) [וע"ע תוס' ביצה נ. ד"ה ר' יוחנן].

הגהות הב"ח

(א) בבשנה ואומר אם עירובי כל"ל וכן בגמ':

מוסף רש"י

מערב אדם שני עירובין. דקסבר שתי קדושות הן, אחד חול ואחד יום טוב ולא ידענן כי חול וכי יו"ט (ביצה נ.). מתנה אדם על הכלכלה. להא מילתא נמי הי שתי קדושות, דיתה לו כלכלה על פירות טבל ומכח ולא עשר מערב י"ט, ותנן (ביצה לו:) אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט, מעשר ביו"ט כתנאי ואומר אם היום חול ולמחר קדש יהיו אלו תרומה ומעשרות על אלו, ואם היום קדש אין נזכרי כלום ונותן בהן סימן, ולמחרת מחר ואומר כן אם היום חול ולמחרת קדש יהיו אלו תרומה על השאר, ואם היום קדש ולמחרת חול הרי נעשה תרומה מתחמיל וממה נפשך נתקנו (ביצה נ.). שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. אע"ג דתקן (ר' יוחנן בן זכאי) לקבל עדות החדש כל היום לחיות מוכן למועדות מן הראשון ואפילו כאן עדים לאחר המנחה, אבל מלעשות י"ט שני לא נעקרה תקנה לאסורה ממקומה (ביצה ה:).

עין משפט נר מצוה

צה א ב מי' פ"ח מהל' עירובין הלכה ט טוש"ע א"ח סי' תנו סעיף ב:
צו ג מי' פ"ח הלכה ה טוש"ע שם סי"א:
ד [מי' פ"ח מהל' יו"ט הל' כד טוש"ע א"ח סי' תקיג סעיף ה ומיומן תר סעיף לח]:

רבינו חננאל

לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד הדר ביה ולא היא שמע ליה ולא הדר ביה התם מוכחא מילתא הכא לאו מוכחא מילתא היא אי צורבא מרבנן הוא אמרי' שמעתא משכתיה ואי עם הארץ הוא אמרי' חמרא אירכם ליה גופא אמר רב יהודה עירב ברגליו ביום ראשון מערב בפת בשני עירב בפת בראשון מערב ברגליו בשני עירב בפת בראשון אין מערב בפת בשני שאין מערבין בתחלה בפת עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני אמר שמואל ובאותה הפת אמר רב אשי דיקא נמי מתני' דקתני ביצד הוא עושה מוליכו בראשון ומחשיך עליו ונוטלו ובא לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו ורבנן דילמא התם עצה טובה קמ"ל: **מתני'** ר' יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין ואומר עירובי בראשון למזרח ובשני למערב בראשון למערב ובשני למזרח עירובי בראשון ובשני בבני עירי עירובי בשני ובראשון כבני עירי ולא הודו לו חכמים ועוד אמר ר' יהודה מתנה אדם על הכלכלה ביו"ט ראשון ואוכלה בשני וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני ולא הודו לו חכמים ר' דוסא בן הרכינס אומר העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה אומר החליצנו ה' אלהינו את יום ראש החדש הזה אם היום אם למחר ולמחר הוא אומר אם היום אם אמש ולא הודו לו חכמים: **גמ'** מאן לא הודו לו אמר רב ר' יוסי היא דתניא מודים חכמים לר"א בר"ה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין ואומר עירובי בראשון למזרח ובשני למערב בראשון למערב ובשני למזרח עירובי בראשון ובשני כבני עירי עירובי בשני ובראשון כבני עירי ר' יוסי אוסר אמר להן ר' יוסי אי אתם מודים שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש

ורבנן

לא יטייל אדם. כשבת לו ביו"ט סמוך לחשיכה עד פתח מדינה כדי להתקרב למרחץ להיות מזומן ליכנס כשתחשך מיד. אלמא אף על גב דהילוך גרידא עביד ולא אמר מידי אסור ובגי עירוב אי בדיבורא הוה אסור משום הכנה בשביקותא נמי הוה אסור: **מוכחא מילתא.** מאי בעי בשהדו אם לא ידע מה היא צריכה ותמצא אמר ממצוה תפלה וגו' (ישעיה נח) וכן בפתח המדינה אבל חוץ לעיר עד התחום לא מוכחא מילתא דלעריבו לצורך ממר קמיאל ולא מקקי אינשי אדעתייהו אלא אי צורבא מרבנן הוא אמרינן שמעתא משכתיה שמהרהר בה ואין דעתו עליו: **חמרא אירכם ליה.** ואזיל לעיוני דאפילו בשבת מותר להשיבו ממוץ התחום לביתו אבל מידי דאסיר ליה למיעבד בשבת אסיר ליה לזמויי נפשיה לההוא מידי: **עירב בפת בראשון.** ונאכל עירובו מערב ברגליו בשני: **שאין מערבין בתחילה בפת.** מי"ט לשבת משום הכנה דקרי ליה השתא שם עירוב: **דיקא נמי.** דבאותה פת דקרא עליה שם מתחמוא והשתא קא שתיק אבל לא בפת אחרת דבעי למיקרי שם עירוב השתא: **ורבנן.** אבי ורבה בר מן דקא מתמהי (לעיל ו) אהכנה דרבה ולא יליפי מהא ממתני' דדיקא כוותיה דמשמע בפת אחרת לא אלמא הכנה היא: **אמרי לך דילמא.** מתני' עצה טובה קמ"ל הא דקתני נוטלו ובא לו שלא יאכל ויפסיד פתו ויטרח באחרת ולעולם אי בעי מערב באחרת ודקתני אין עירוב לשני בקנייה קמייתא קאמר אי לא הדר מערב: **מתני' שמא תתעבר.** בגולה קמייתי. שמא יעשו ב"ד הגדול אלול מעובר ויהיו שני ימים טובים והוא צריך לילך בראשון לצד אחד ובשני לצד אחר: **מערב שני עירובין.** ומניחן בעי"ט זה לכאן וזה לכאן ואומר כו' כדלעיל [לח.]: **ולא הודו לו חכמים.** דקסברי קדושה אחת הן: **מתנה אדם על הכלכלה.** של טבל בי"ט ראשון של ר"ה ואומר אם היום אול תהא זו תרומה על אלו ואם היום קדש אין נדברי כלום דאין מגביהין תרומה בי"ט דשבות דרבנן היא במסכת ביצה [ה] ואמר אומר אם אתמול קדש והיום חול תהא זו שאמרתי אתמול תרומה על אלו ואם היום קדש ואתמול חול כבר היא תרומה מאתמול ואוכל כלכלה המתוקנת ומשייר התרומה: **ולא הודו לו חכמים.** דסברי דתרוייהו קדושה אחת היא ואין מגביהין בהן תרומה: **החלינו.** זרזנו. והחלינו כמו נחלץ תושים (נחמיה לב): **אם היום אם מחר.** אם היום הוא החלינו היום ואם מחר מחר: **ולא הודו לו חכמים.** בגמ' [מ.] מפרש מי אתנהא קמי ואקא סברי לאו ספק הוא אלא יום ראשון הוא ראש חדש אדם או אזכרון קמי ואקסברי דאין מזכירין של ר"ח בראש השנה: **גמ' מודים חכמים.** אע"ג דפליגי עליה דר"א בשבת ויו"ט הכא מודו דב' ימים טובים של ר"ה כ' קדושות הן דאד מיניהו חול ומשום ספיקא דלא ידענן אי עברוהו ב"ד וקדשו ירחא ביום ל"א והוה ליה ראשון חול או ביום ל' נקבע והוי שני חול דעבדי להו: **ור' יוסי אוסר.** דקסבר לאו משום ספיקא דשמא באו עדים ביום ל' ספק ביום ל"א לחודיה איתקון אלא אף משום שמא באו עדים מן המנחה ולמעלה איתקון דתרוייהו קדישי דאמור רבנן שהיו מצפין ביום ל' של אלול שמא יבאו עדים שנראית הלבנה בו ויקדשו ב"ד את החדש היום ונוהגין אותו היום קדש שמא י"ט הוא ומניא תמיד של ר"ה אחרים קבע כהלכתו תמיד של חול ושיר של חול המתוקן ליום בהשיר שהיו הלוים אומרים במקדש ביום הראשון כו' [תמיד פ"ז מ"ד] בתמיד של בין הערבים אומר שיר אחר הסידורי מסכל שכמו [תהלים פא] כלאמרינן בפרק בתרא של ר"ה (ד' ל:) ואם באו עדים אחר תמיד של בין הערבים שכבר קרב בשיר של חול תיקנו שיהיו מקדשין החדש אחר ומיום המחרת מונין קביעתו כדי לומר שיר הראוי ל"ט ומ"מ גמר יום שלשים נוהגין קדש בתחלתו שכך תקנו שיהו נוהגין אותו היום קדש ואפילו גמרו של יום ואע"פ שיודעין שידחה ליום המחרת ולמחר קדש והרחוקים מב"ד נוהגין שני ימים טובים לאו משום ספק גרלות לבנה ביום ל' והוי שני חול ספק ביום ל"א והוי ראשון חול קא עבדי אלא משום שמא באו עדים אחר תמיד של בין הערבים ונהגו ב"ד שניהן קדש קא עבדי אלמא שניהן קדש: **אי אתם מודים כו'.** כדפרישית. אלמא אנן דרתקינן מב"ד מספקא לן דילמא הכי הוה ותרוייהו קדש:

ורבנן

ובן ביצה שנולדה ביום ראשון. פי' לא הודו לו שתאכל אפילו בשני דקדושה אחת היא וכרים ביצה (דף ג.) דפריך למאן דגזר ביצה משום משקין שזבו קשה דר' יהודה דהכא אדרבי יהודה דפ' חבית (שבת קמג.) דתנן ר' יהודה אומר אם לאוכלין היולא מהן מותר ומשני אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה צריך לומר ההיא דחבית מחליף דהך דהכא אם היה מחליף לא היה מרויח כלום דרבנן מחמירי טפי והא דאמר רבי יוחנן בפ' חבית (דף קמג:) הלכה כר' יהודה היינו לפי מה שהיתה המשנה שנויה כדאמר בהגחל עצים (ב"ק ד' לו:) ולמאי דאפכיתו ותניתו הלכה כר"מ ובלאו הכי אין סברא להפוך כאן כל הכבות ואין להאריך [ה]:

מודים חכמים לר' אליעזר. תימה דסברת חכמים הפוכה ממה דקי"ל כרב דפסיק לעיל כל' זקנים דשבת וי"ט ב' קדושות הן וכב' ימים טובים של ר"ה קי"ל נמי כוותיה דעולה בזה אסורה בזה והיינו אפכא מסברת חכמים: **אי אתם** מודים לי שאם באו עדים בו'. תימה לרבה דאמר בפ"ק דביצה (דף ה.) מתקנת רבי יוחנן בן זכאי שהתקין שיהו מקבלין עדות החדש כל היום כולו ביצה שרי וכי לא נחלקו ר' יוסי ור' יהודה אלא בזמן שבהמ"ק קיים ולא לדורות וי"ל דנפקא מינה אף על גב דפליגי בא"י בזמן שבהמ"ק קיים כדמשמע לישנא דקתני שהיה יולא שמא תתעבר מ"מ נפקא מינה פלוגתייהו גבי לאחר חורבן לבני בבל דהא דקאמר רבה מתקנת ריב"ז ביצה שריא היינו דוקא לבני א"י כדקתני התם בהדיא הא בן והא להו לפי שיש להם היכירא שנשתנה להן המנהג אחר חורבן שהיו מקבלים עדות כל היום אבל לבני בבל שלא נשתנה להם המנהג דלעולם עושין ב' ימים ביצה אסורה דכמו שבזמן שבהמ"ק קיים היה נחשב להם ב' ימים קדושה אחת הוא הדין לאחר חורבן דאין ביכר להם שום שינוי בין קודם חורבן בין לאחר חורבן והא דקאמר לקמן וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של גלויות ומפרש רבא דה"ק וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של ר"ה בגולה לאו היינו אליבא דרבה דלדידיה עיקר פלוגתייהו בהכי אלא רבא לטעמיה דאמר פ"ק דביצה (דף ה:) אף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה דמי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה פירוש סמוך לחשיכה כל כך שאין שהות ביום כדי לקבל עדות שנוהגין היום קדש ולמחר קדש שאע"פ שיודעין שלא יקדשוהו היום אלמא קדושה אחת היא שאע"פ שבטלה תקנתא דאמר אחר חורבן שהיו מקבלין עדות החדש כל היום מסתמא לא בטלה לגמרי דבסמוך לחשיכה אין פנאי לקבל עדות ונוהגין אותו היום קדש כו' ורש"י ורבינו חננאל פירשו שם כל אחד ואחד לפי שיטת גירסתו

ול"ג

כאו עדים מן המנחה ולמעלה פירוש סמוך לחשיכה כל כך שאין שהות ביום כדי לקבל עדות שנוהגין היום קדש ולמחר קדש שאע"פ שיודעין שלא יקדשוהו היום אלמא קדושה אחת היא שאע"פ שבטלה תקנתא דאמר אחר חורבן שהיו מקבלין עדות החדש כל היום מסתמא לא בטלה לגמרי דבסמוך לחשיכה אין פנאי לקבל עדות ונוהגין אותו היום קדש כו' ורש"י ורבינו חננאל פירשו שם כל אחד ואחד לפי שיטת גירסתו

ול"ג